

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Сяо Дзуо на тема
„Bulgarian-Yugoslav relations (1953 – the end of 1960s) (Българо-югославските
отношения (1953 – края на 1960-те години)”
за присъждане на образователната и научната степен „доктор по история”,
професионално направление 2.2. История и археология, Докторска програма „История на
България“ – Съвременна българска история
от проф. д-р Искра Баева, преподавателка в Историческия факултет на СУ „Св.
Климент Охридски”

1. Данни за докторантката и докторантурата

Сяо Дзуо е китайска студентка, която през 2018 г. е завършила специалността „Българска филология“ във Факултета по европейски езици и култура на Пекиния университет за чужди езици в Китай. През 2019 г. тя пристига в България и благодарение на доброто си владение на българския език е приета в магистърската програма „Дипломация и разузнаване“ в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Сяо Дзуо завършва магистърската програма през 2020 г., като защитава с отличие магистърската си теза „Българо-китайските отношения 1948 – 1953 г.“ под научното ръководство на проф. д-р Евгения Калинова.

Вече като магистър Сяо Дзуо е зачислена през 2020 г. за докторантка в докторската програма „История на България“ към Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Темата на нейната дисертация, утвърдена от Факултетния съвет на Историческия факултет, е за българо-югославските отношения през 50-те и 60-те години, а за научен ръководител ѝ е определена отново проф. д-р Евгения Калинова. След като завършва своята дисертация, Сяо Дзуо я внася за обсъждане в Катедрата по българска история на Историческия факултет. На своето заседание от 10 септември 2025 г. катедрата обсъжда дисертацията, дава ѝ положителна оценка и взема решение да бъде допусната до защита.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

Ще започна оценката си за дисертационния труд на Сяо Дзуо с това, което го отличава от останалите изследвания в българската историография, посветени на отношенията между България и западната ни съседка Югославия. Става дума за това, че макар да е разгледала и Македонския въпрос, основното внимание на Сяо Дзуо е съсредоточено върху другите аспекти на двустранните отношения: търговско-икономическите им характеристики и културните връзки. Вероятно небългарският произход на докторантката ѝ е позволил да погледне на българо-югославските отношения безпристрастно, с погледа на страничен изследовател, което според мен е големият плюс на нейната дисертация.

Дисертацията на Сяо Дзуо е представена на английски език и изследва българо-югославските отношения през 50-те и 60-те години, когато те са размразени и преживяват голяма, макар и нелинейна еволюция. Дисертацията обхваща 245 маш. стр. и е структурирана в анотация, увод, четири глави, заключение, библиография, подчинени на проблемния принцип: политически отношения, развитие на Македонския въпрос, търговско-икономически връзки и накрая са разгледани културните отношения. За да събере материал за своята дисертация Сяо Дзуо е работила в Централния държавен архив, където е ползвала фондовете на Министерството на търговията (ф. 259 и 473), на Комитета за приятелство и културни връзки с чужбина (ф. 363) и на Министерството на външните работи (ф. 1477). Използвала е и четири сборника с публикувани документи, както и Декларацията от 1978 г. Посочената и цитирана от докторантката научна литература наброява 113 заглавия на български, английски и сръбски език, като включва най-важните публикации по темата на български, сръбски и други чуждестранни изследователи.

Като цел на дисертацията мога да приема заявеното от докторантката в Увода: *„Дисертацията разглежда еволюцията на българската външна политика по отношение на съседна Югославия от 1953 до края на 60-те години с фокус върху тяхното политическо, икономическо и културно измерение, също както и македонския въпрос от гледна точка на публичността му“* (с. 10). Тази формулировка е доста скромна, затова

бих добавила и декларацията от нея за да представи тезата си за двустранните отношения на две съседни страни с различна историческа съдба след Втората световна война от гледната точка на дилемата, пред която се изправят малките държави по време на Студената война: как да съчетаят господстващия интернационализъм с националните интереси. Разбира се, в този случай трябва да направя уговорката, че макар от китайска гледна точка България да изглежда малка държава, но в европейското политическо пространство тя е държава със средни териториални и демографски характеристики.

Първата глава (с. 16 – 48) от дисертацията на Сяо Дзуо е посветена на развитието на политическите отношения между двете балкански страни, едната от които – България, е била съюзник на Третия райх в годините на Втората световна война и става най-близък съюзник на Съветския съюз след войната, докато другата – Югославия, е била окупирана и организирана мащабна съпротива през войната, а след това първо е била предпочитан съветски съюзник преди през 1948 г. да бъде прогонена от формацията на Източен блок, за да се превърне в една от водещите страни на Движението на необвързаните. Тези големи различия в позициите на двете държави ги обричат на сложни и трудни взаимоотношения. В текста на първата глава те са представени подробно, като тезата на докторантката е, че българската позиция е в пълна зависимост от съветско-югославските отношения. По този начин тя обяснява както раздалечаването след 1948 г., така и сближаването между двете държави през избраните от нея две десетилетия. Според политическото развитие докторантката е разделила периода на етапи както следва: замразени отношения (1948 – 1953), нестабилна нормализация (1953–1962), значително подобряване (1963–1967) и стабилност и подозрителност (края на 60-те години). Въпреки че излизат извън хронологичния обхват на темата, проследяването на двустранните отношения през 70-те и 80-те години дават добра перспектива на изложението.

Втората глава (с. 49 – 83) е посветена на ролята на Македонския въпрос в българо-югославските отношения. Тъй като тази тема е най-подробно изследвана от българските историци, задачата на Сяо Дзуо е била да проследи техните тези, но и да ги съпостави с тезите на сръбската историография. Направила го е много добросъвестно, като нейният разказ дава добра възможност да се проследят паралелно различните гледни точки, някои от които не са в съгласие с българската позиция. По критичен начин Сяо Дзуо е поставила

въпроса за българската политика към българите от Западни покрайнини, които определено са negliжирани.

Третата глава (с. 84 – 160) според мен е сърцевината на дисертацията. Тя проследява проблемите, успехите и ограниченията в търговските и икономическите отношения между двете страни, които попадат в сянката на политическите и идеологическите спорове. Тази част от дисертацията в най-горяма степен има приносен характер, тъй като икономическата страна на двустранните отношения традиционно е била подценявана от българската историография, а и защото Сяо Дзуо успешно е използвала както архивните документи, така и ведомственото издание „Външна търговия“. В тази глава от дисертацията си Сяо Дзуо успешно е приложила и широките си познания за развитието на другите страни и глобалните икономически тенденции: на социалистическите страни с централно планирана икономика, но и на тези с пазарна икономика, между които поставя и Югославия. Това ѝ е помогнало да оцени двустранните българо-югославски отношения в контекста както на процесите в Съвета за икономическа взаимопомощ, където през 60-те години Югославия става наблюдател, така и на ставащото в западноевропейските държави.

Четвъртата глава (с. 161 – 216) Сяо Дзуо е посветила на културните отношения. Тя неслучайно ги е поставила на последно място в дисертацията. По този начин е оценила тяхното място и роля в двустранните отношения на двете съседни и славянски държави. Докторантката с основание е подчертала колко трудното им развитие в сферата на литературата и писменото слово, като е посочила и основната причина: идеологическите различия. Същевременно най-безпроблемно се развиват отношенията в сферата на музиката. Съгласна съм и с общия ѝ извод за липсата на баланс в културните отношения, тъй като Югославия доминира на практика във всички сфери. Интересът към югославската култура е много по-голям в България, отколкото е той към българската култура в Югославия. Причините тя отново е открила в различните идеологически характеристики на двете страни, в по-голямата затвореност на България в рамките на Източния блок и по-голямата отвореност на Югославия към Европа и света.

Отлично впечатление прави Заключението на дисертацията, в което Сяо Дзуо не само повтаря изводите, направени в отделните глави, а предлага нови обосновки за тях и задълбочава основните тези на дисертацията си.

3. Оценка на получените научни резултати

Дисертационният труд на Сяо Дзуо представя задълбочено, на основата на важен първичен документален материал и сериозни исторически изследвания отношенията между Югославската федерация и България в периода, когато след почти пълното им прекратяване след 1948 г., те започват да се възстановяват. Приносният характер на дисертацията е преди всичко в третата и четвъртата глава, където Сяо Дзуо разглежда търговско-икономическите и културните отношения. Особено добро впечатление прави умението ѝ да разглежда тези отношения не само през призмата на едната или другата държава, а в по-широкия исторически контекст на Източния блок, както и с оглед на разделението на света в годините на Студената война, което създава благоприятна възможност за Югославия да заеме междинна позиция с всички предимства от това.

Напълно подкрепям формулираните от Сяо Дзуо научни резултати от нейната работа. Като доказателство за високото качество на дисертацията на Сяо Дзуо ще цитирам един дълъг, но важен извод от заключението: *„По време на Студената война националното развитие често е било процес на балансиране между идеология, национални интереси и прагматизъм. Въпреки че „политическият приоритет“ и „идеологическото превъзходство“ доминират в официалния дискурс, натискът от реалния свят, особено в икономическата сфера, оставя място за прилагането на прагматични принципи. Прагматизмът не означава изоставяне на идеологията или националните интереси; по-скоро той набляга на практическото преследване на резултатите от развитието и националния интерес в рамките на сложна международна среда. Той се фокусира върху развитието на търговията, технологичния обмен и подобряването на жизнения стандарт, без директно да оспорва политическото статукво. Разликата между тези три подхода се крие главно в техните приоритети: национализмът набляга на културната идентичност и териториалната цялост; съюзяването с великите сили има за цел да осигури външна подкрепа и гаранции за*

сигурност; докато прагматизмът се стреми да постигне най-голяма икономическа полза и международно сътрудничество на най-ниска политическа цена. В рамките на силно конфронтационната Студена война прагматизмът предлага гъвкав и реалистичен път към развитие, дори при строги идеологически ограничения.” (с. 230).

4. Оценка на публикациите по дисертацията и участието в научни форуми

Основната публикация на Сяо Дзуо по темата на дисертацията е студията ѝ „Bulgaria’s Economic Relations with Yugoslavia during the 1950s: Limited Trade under the Shadow of the Cold War“ в реномирането списание „Bulgarian Historical Review“ (№ 1 (53), 2025, р. 92-115). Тя е публикувала статията „Югославия в културната политика на България през 60-те години: прелюдия към златния период на културната дипломация“ в електронно сп. „Дзяло“.

Докторантката Сяо Дзуо е участвала в два китайски проекта: първият е на Общокитайската федерация на завърналите се от чужбина китайци и е под ръководството на Института за руски, източноевропейски и централноазиатски изследвания към Китайската академия за социални науки; а вторият е на Гуангдонгския университет за чуждестранни изследвания и е насочен към изследването на културата на страните в Централна и Източна Европа. Този проект е завършил с публикацията „Blue Book of Central and Eastern European Culture. Reports on the Cultural Development of Central and Eastern European Countries (2022)”, Social Sciences Academic Press (China), като нейната тема в тази публикация е „Report on Bulgarian Cultural Development“.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът на дисертацията на Сяо Дзуо „Bulgarian-Yugoslav relations (1953 – the end of 1960s)“ е с обем от 17 маш. стр. и очертава основните параметри на дисертационния труд. В автореферата са формулирани предметът на изследването, документалната и историографската основа на дисертацията. Докторантката се е постарала да формулирала и приносиите на своя труд и е цитирала публикациите си по темата.

Съдържанието и оформянето на автореферата напълно отговарят на академичните изисквания.

6. Оценка на наукометричните показатели

Общата оценка за дисертацията на Сяо Дзуо и публикуваната ѝ студия „Bulgaria’s Economic Relations with Yugoslavia during the 1950s: Limited Trade under the Shadow of the Cold War“ в реномираното научно списание „Bulgarian Historical Review“ (№ 1 (53), 2025, p. 92-115), част от Web of Science и Scopus, покриват изискванията по наукометрични показатели. Трябва да се добави и нейната публикация в Китай:

„2021 年保加利亚文化发展报告” · 载《中东欧文化蓝皮书：中东欧国家文化发展报告（2022年）》，北京：社会科学文献出版社，2023年，第58-77页

Report on Bulgarian Cultural Development 2021. In: Blue Book of Central and Eastern European culture, Reports on the Cultural development of Central and Eastern European Countries. Beijing: Social Sciences Academic Press (China), 2023, p. 58-77.

7. Критични бележки

Високата ми оценка за дисертационния труд на Сяо Дзуо „Bulgarian-Yugoslav relations (1953 – the end of 1960s)“ не означава, че в работата не се срещат дребни неточности или че нямам несъгласие с някои от тезите. Имам предвид следното: не бих казала, че след 1948 г. Югославия отхвърля съветския модел (с. 16), по-скоро тя е принудена да го модифицира заради принудителната си обвързаност със САЩ и Великобритания, но в основата си югославският модел продължава да следва съветския модел на държавен социализъм; имам известни несъгласия и с тезата, че конфликтът между Сталин и Тито се дължи на опита на Тито да потърси самостоятелен модел (с. 17) – мисля, че става дума не за друг модел, а за желанието на Тито да провежда самостоятелна политика към другите страни от съветската „сфера на влияние“; триумвиратът Маленков – Берия – Хрущов не включва Молотов, затова той не е сред основните участници в борбата за власт в Москва в периода 1953 – 1955 г. (с. 21); Югославия не се противопоставя на съветската интервенция в Унгария на 4 ноември 1956 г., нещо повече,

Тито дава съгласието си за интервенцията при срещата си с Хрушчов (с. 25 – 26), проблемът се появява след като Имре Над и министри от правителството му потърсват защита в югославската посолство в Будапеща след интервенцията; струва ми се също така, че отказът на България от либерализация (с. 97) трябва да се постави в контекста на модернизацията; сред основните цели на СИВ (с. 132) ми липсва идеята за взаимопомощ, която не само фигурира в заглавието, а е и реализирана както в безплатната техническа документация, така и в изграждането на големите инфрактурни проекти като Дунав-мост от 1952 до 1954 г.; съмнявам се, че България е искала да получава суровини от Запада (с. 148), защото това е ролята на Съветския съюз; Югославия не е напуснала социалистическия лагер през 1948 г. (с. 156), а е изгонена от него; не можах да разбера какво Сяо Дзуо има предвид, когато пише, че балканският шовинизъм се появява след 1912 г. (с. 202).

Още веднъж ще повторя, че тези дребни забележки не променят високата ми оценка за дисертацията.

7. Заключение

Дисертационният труд на Сяо Дзуо „Bulgarian-Yugoslav relations (1953 – the end of 1960s)” показва уменията на докторантката да издирва първичен и вторичен документален материал за две различни страни, да използва ефективно историографията по темата, да разработва самостоятелно важни проблеми от историческото развитие на важните за българската история отношения с Югославия в периода на 50-те и 60-те години, да прави исторически изводи. По този начин тя да дава своя принос за развитието на българската историография и същевременно се утвърждава като един от малкото българисти-историци в Китайската народна република.

Всичко това ми дава основание да заявя своята убеденост, че Сяо Дзуо е изпълнила всички академични изисквания за присъждането на образователната и научната степен „доктор”, за което ще гласувам.

16 декември 2025 г.

Рецензентка:
Проф. д-р Искра Баева